

In de Nachtwachtzaal kwam op 8 november na sluitingstijd een klein gezelschap bijeen, ter gelegenheid van de eerste bezichtiging van het kort tevoren aangekochte schilderij van Philips Koninck. Het waren minister Klompé, de voorzitters met de besturen van de Vereniging Rembrandt, het Prins Bernhard Fonds, de Stichting tot bevordering van de belangen van het Rijksmuseum, vertegenwoordigers van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Financiën, en de staf van het Rijksmuseum. Voordat de genodigden het schilderij in een kabinet van de Ere-galerij in ogenschouw namen, zei de hoofd-directeur, dr. A. F. E. van Schendel:

Het is iets meer dan twee jaar geleden dat wij hier bijeen waren, de toenmalige minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, de besturen van de Vereniging Rembrandt, het Prins Bernhard Fonds en de Fotocommissie van het Rijksmuseum, ambtenaren van de ministeries van Cultuur en van Financiën en de leden van de staf van het Rijksmuseum. Ik had toen het voorrecht om U, als eersten, de aangekochte Heilige Familie bij avond van Rembrandt, en het Groot Rivierlandschap van Albert Cuyp te laten zien. Mijn betuiging van dankbaarheid besloot ik bij die gelegenheid met de verzekering dat er voor grote aankopen nog altijd kansen genoeg waren en dat de Nederlandse museumdirecteuren klaar stonden om, met Uw hulp, die kansen te grijpen.

En opnieuw deed zich een kans voor en weer heb ik het genoegen U hier welkom te heten. Maar nu gaat het om Philips Koninck, en ik zou mij kunnen voorstellen, dat iemand zou denken: Philips Koninck? Is dat nu één van de heel groten en is de verwerving van een van zijn landschappen dan een zo bijzondere gebeurtenis? Het stellen van deze vraag zou niet ongerechtvaardigd zijn. Philips Koninck is misschien niet zo'n beroemdheid. Naar hem zijn geen pleinen en straten genoemd, zoals naar Rembrandt en naar Albert Cuyp. Onze negentiende eeuw gaf hem geen ereplaats.

Zijn naam zoudt U tevergeefs zoeken op de meer dan tachtig vergulde medaillons en cartouches met Nederlandse kunstenaarsnamen die de buitenkant van het Rijksmuseum zo rijkelijk versie-

ren. Wel prijken daar onder de landschapschilders, naast Ruisdael en Hobbema natuurlijk, een Jan Both, een Jan Wijnants en een Jan Hackaert. Geen Philips Koninck. Onze vaderlandse kunsthistorische literatuur bleef zó lang gereserveerd tegenover Philips Koninck, dat nog in 1920 de onder-directeur van het Rijksmuseum, Steenhoff, schreef dat zijn vergezichten maar een flauwe afspiegeling van Rembrandt waren. En daarom verbaast het zo, dat niemand minder dan Alfred von Wurzbach in zijn *Künstlerlexikon* in 1906 van Koninck schrijft: 'Hij is een van de grootste meesters van het vergezicht en hij staat op één hoogte met Rembrandt en Vermeer'. Dat is nogal wat. Hier te lande komt de grote bewondering voor Koninck pas tot uiting in de dissertatie van Horst Gerson, uit 1936, die zijn uitstekende monografie begint met de opmerking dat Philips Konincks grandioze vergezichten zeker tot het schoonste behoren dat de Hollandse landschapskunst heeft voortgebracht.

Hoe komt het dan dat deze schilder bij ons zo lang een betrekkelijk onbekende is gebleven? Misschien is het antwoord: het ontbreken van zijn beste werken in de Nederlandse verzamelingen. Op het mooie landschap in Boymans na zijn al Philips Konincks belangrijkste schilderijen reeds vóór de eerste helft van de 19de eeuw uit ons land verdwenen en, evenals bij Cuyp, kwamen de meeste bij de Engelse verzamelaars terecht. Evenals Cuyp kon men Koninck alleen in de Engelse particuliere collecties naar waarde leren schatten

en van zijn grote meesterwerken was er geen in Nederlands bezit.

Het Rijksmuseum heeft deze leemte in zijn verzameling steeds terdege gevoeld en toen anderhalf jaar geleden bleek dat er kans was op verkoop van het Grote vergezicht met hutten aan de weg, uit de verzameling van de Earl of Derby, het schilderij dat Gerson had beschreven als 'wohl die genialste Malerei Konincks überhaupt', toen spitsen wij natuurlijk de oren. Een schilderij met zo'n prestige, vermoedelijk de mooiste Koninck die ooit nog aan de markt zou komen, zou dit voor het Rijksmuseum bereikbaar zijn? Het was nog maar heel kort na de aankoop van de Rembrandt en de Cuyp en dat brok was financieel nog lang niet verteerd. En ik hoef U wel nauwelijks te herinneren aan de financiële situatie waarin ons land het vorige jaar verkeerde en de politieke spanningen die toen ontstonden. Het was wel een ongelukkig ogenblik om bij de overheid aan te kloppen voor een extra, want het bedrag waar het om zou gaan, zou de normale voor aankopen beschikbare middelen verre overtreffen.

Maar het schilderij werd toen definitief aangeboden en uitstel tot gunstigere tijden was niet mogelijk. En met teleurstelling, maar niet zonder begrip, moest ik vernemen dat op dat ogenblik geen reële mogelijkheid voor aankoop aanwezig was. Het voorstel had overigens alle sympathie in 'den Haag', en natuurlijk kon ik het later weer proberen. Maar de optietermijn verstreek en alle hoop leek verloren.

Maar na enkele maanden werd de toestand overzichtelijker. De bereidwilligheid tot het zoeken naar een oplossing bleek ook bij de nieuwe minis-

ter duidelijk aanwezig en dat was het voornaamste. Waar een wil is, is een weg.

Het zou te lang zijn om te vertellen hoe die weg gevonden werd en hoeveel steile hellingen en scherpe bochten hij bevatte. Hij heeft ons tenslotte naar het doel geleid. De ministeries van Cultuur en van Financiën en de besturen van de Vereniging Rembrandt, het Prins Bernhard Fonds en de Fotocommissie van het Rijksmuseum hebben samen het pad geëffend. En als ik één naam zou mogen noemen van al diegenen die zich grote inspanning hebben getroost om de zaak tot een goed einde te brengen, dan zou dat de naam moeten zijn van de voorzitter van de Vereniging Rembrandt, de heer Langelaan, die bijzondere vindingrijkheid en hardnekkigheid aan de dag legde bij het uit de weg ruimen van hindernissen. En wanneer ik U aanstonds uitnodig om hiernaast het Vergezicht van Philips Koninck te gaan bekijken, dan is dat met een groot gevoel van dankbaarheid voor het begrip en voor de geest van samenwerking van U, Dames en Heren hier aanwezig, die op enigerlei wijze hebt medegewerkt aan het tot stand komen van deze aankoop. Moge deze bijeenkomst een bevestiging zijn van mijn bewering van twee jaar geleden, dat er voor belangrijke aankopen nog altijd kansen zijn en dat de Nederlandse museumdirecteuren klaar staan om die kansen te benutten wanneer U daarbij Uw onmisbare steun geeft. Ik ben er van overtuigd dat ook vandaag deze bewering niets van haar geldigheid heeft verloren en daarom hoop ik dat wij samen, U en wij, op de ingeslagen weg voort gaan.